

Prikaz knjige Hrvoja Spajića *Začetak sraca Istoka i Zapada: geneza vojnoteorijskih sustava u starome vijeku (razlike i sličnosti)*

Autor: Lucian Boric¹

Koliko god vojna povijest svojom popularnošću prednjači u hrvatskoj historiografiji, povijest starih civilizacija, koja uključuje i antiku, dosad, nažalost, nije privukla veću pozornost iako, vjerujem, svi znaju, primjerice, barem poneku epizodu slavne grčke civilizacije. Svi, vjerujem, znaju za Leonidu i epizodu hrabroga otpora 300 Spartanaca, svi znaju za ishod Grčko-perzijskih ratova, svi znaju za veličanstven pohod Aleksandra Makedonskog... Pa koliko god interes za starim civilizacijama i mimoišao domaću historiografiju, one kriju obilje vrijedne ostavštine, ali i popunjavaju veliku epizodu vojne povijesti općenito. Slijedom toga, je li upravo naše zanimanje za vojnu povijest putokaz kojim bi se i povijest starijih civilizacija općenito mogla popularizirati u domaćoj historiografiji? Pokušaj toga možda je vidljiv u knjizi Hrvoja Spajića *Začetak sraca Istoka i Zapada: geneza vojnoteorijskih sustava u starome vijeku (razlike i sličnosti)* (Despot infinitus, 2019.), čiji će prikaz, redom po poglavljima i uz popratne komentare, biti iznesen u nastavku.

U Uvodu spomenute knjige (str. 12–13) autor iznosi glavni cilj knjige – popuniti prazninu u hrvatskoj historiografiji koja se dotiče iznimno aktualne i dandanas prisutne teme sukoba Istoka i Zapada. Taj „sukob civilizacija“, prema riječima autora, svoje korijene vuče iz doba Grčko-perzijskih ratova, a tinja i sve do danas. Iako je autor svjestan da ni Istok ni Zapad nisu monolitni jer i na njihovim teritorijima postoje znatne društveno-političke i kulturne razlike, navodi da postoje tipične karakteristike društveno-političkoga i

---

1 mag. educ. hist, Srednja škola Markantuna de Dominisa Rab, boriclucian@gmail.com

kulturnoga uređenja Istoka i Zapada, koje su upravo najvidljivije u društveno-političkom ustrojstvu drevne Grčke i Perzije. Dok uz Grčku vežemo začetke najstarije demokracije u svijetu, Perzija je njegovala univerzalnu monarhiju, čiji se najstariji tragovi otkrivaju u najstarijoj civilizaciji svijeta, odnosno Sumeru. Navodi još kako cilj ovoga djela nije prikazati čitavu povijest sukoba, „uvjetno rečeno“ Istoka i Zapada, već rasvijetliti kako je do njega došlo i kako se on vodio, a upravo se taj stupanj društveno-političkih, kulturnih i vojnih razlika najizrazitije kristalizirao u doba Grčko-perzijskih ratova te doživio vrhunac u pohodima Aleksandra Makedonskog (usp. str. 12–13). Stavljajući naglasak na vojni aspekt tih starih civilizacija, u ovoj je knjizi autor onda analizirao drevnu perzijsku i grčku vojsku te onu Aleksandra Velikog.

U poglavlju Preludij (str. 14–31) autor obznanjuje, nizom upozorenja, izvrsno poznavanje povijesne metodologije, raspravlja o pitanju kada uopće započinje vojna povijest, a naglašava i razloge zakinutosti mnogobrojnih suvremenih studija posvećenih izučavanju povijesti drevnoga Bliskog istoka (usp. str. 14–15). Zatim započinje rasprava o postanku vojne vještine, što je u okviru onoga pitanja kada započinje vojna povijest. Polazi od toga kako je razvojem gradova u Mezopotamiji (npr. Ura, Uruka, Nipura, Lagaša, Kiša, Agada itd.) ratovanje između tamošnjih naseljeničkih ljudi i nomada počesto nalikovalo na ritualiziranu prijetnju s nešto gubitaka, ali i od toga da je to moglo prerasti u krvavu borbu prsa o prsa s mnogo većim postotkom gubitaka, pa i do te mjere da su ti sukobi znali dovesti do toga da jedna skupina istrijebi drugu, „ubijajući pritom ljude, ženu i djecu“ (usp. str. 19). Porastom broja stanovništva, kako bi se što uspješnije upravljalo poljoprivredom i natapanjem polja, te zbog obrane životno važnih zaliha hrane od neprijatelja, razvijaju se složeniji politički oblici vlasti. Novonastala elita donosi gospodarske i političke odluke o tome kako je najbolje organizirati državu, a u tom

je procesu ta elita razvijala vojničke, političke, gospodarske i diplomatske tehnike i vještine. Kada je priroda samoga rata u pitanju, kao i nastalih država kojima su vladali kraljevi, njihova su prva vojnička ulaganja gotovo sva odlazila u obrambene svrhe, dok su napadačke akcije manjih skupina pješništva, izgleda, bile ograničene njihovim borbenim radijusom djelovanja, učinkovitošću i namjenom (str. 21). Nakon 1700. g. pr. Kr. organizirane države sve više počinju preuzimati ofenzivne strategije i taktike te prvi put u povijesti kreću s masivnijom uporabom kočija, dok pješništvo više odigrava ulogu podrške (str. 22). Negdje nakon 1000. g. pr. Kr. istinski disciplinirane pješničke formacije počinju se upotrebljavati s treniranim i visoko obučanim konjaništvom, a spomenuto umijeće ratovanja održat će se na toj razini diljem bojišnica Bliskoga istoka, sve do nastupanja baruta (isto). U poglavlju se teoretski razglaba i o opremi koja se upotrebljavala na bojišnicama, a koja se dijelila u dvije kategorije – ona kojom se udara (npr. sjekira, mač i koplje, a izvorno oružje s namjenom udarca inače je bio još prapovijesni kameni buzdovan) i ona koja izbacuje „projektil“ (koja se razvila od najstarijega načina bacanjem kamena do uporabe pračke, koja je mogla izbaciti smrtonosan udarac na relativno velikoj udaljenosti). Osim ofenzivnih oružja, kojima pripadaju prethodno spomenute dvije skupine, autor teoretski razglaba još i defenzivna oružja poput, primjerice, štitova (usp. str. 22–23). U prvom poglavlju autor još ističe i neke, nazovimo tako, taktike i načine borbi starih civilizacija, poput opsade gradova koja je ostala važan element pri ratovanju, čiji se spomen nalazi na pogrebnim zidovima faraona Ramzesa II., a koji prikazuju opsadu grada Dapura u Siriji iz 1269. g. pr. Kr., ali i na reljefima asirske palače u Ninivi od kojih se mnogi danas nalaze u Britanskom muzeju u Londonu i koji prikazuju opsadu Lakiša iz 701. g. pr. Kr. (str. 25). Uz to, autor ističe i kako do pomorskih bitaka nije dolazilo često sve do ratova između Grka i Perzijanaca, ali i da je prva pomorska bitka o kojoj imamo svjedočanstvo ona koja se dogodila 1210. g. pr. Kr.,

kada je hetitski kralj Šupiluliuma II. porazio flotu s Cipra spalivši njihove brodove na moru (isto). Te taktike i borbe starih civilizacija važne su spomena u promišljanju o tome kada započinje vojna povijest. Autor podvlači i kako su glavne vojske staroga vijeka one Perzijanaca, Grka, Makedonaca i Rimljana (str. 27), dok će u narednim velikim poglavljima u nastavku obraditi one Perzijanaca, Grka i Makedonaca (tj. Aleksandra Velikog). O rimskoj vojsci, za koju tvrdi da je bila najmoćnija tijekom staroga vijeka (str. 28), autor je iste godine (2019.) objavio posebnu knjigu *Rimska vojska: gospodar bojišnica antike* (2019.).

U idućem, ali kratkom poglavlju (Začetak sukoba Istoka i Zapada: razlike i sličnosti, str. 32–36) autor, slično kao i u Uvodu, polazi od toga da mnogi ratove između grčkih gradova i Perzijskoga Carstva (500. – 330. g. pr. Kr.) drže razdobljem u kojemu je nastala zamisao o podjeli na Istok i Zapad te od toga da će se poslije Istok držati stranim Zapadu i obratno (str. 32). Autor se i u ovom poglavlju, kao što i u njegovu naslovu stoji, dotiče „razlika i sličnosti“ Istoka i Zapada, a primjera radi pokušava upozoriti i na stereotip izvornosti filozofije kao znanosti, za koju sve više znanstvenika drži da nije jedinstvena samo Zapadu te da nije započela tek s klasičnim Grcima, već da su „istočne tradicije utjecale na grčku filozofiju“ (str. 32–33). Može se reći da je ovo jedno od poglavlja koje svojim sadržajem nadilazi osnovnu prirodu knjige, odnosno vojni aspekt Zapada i Istoka, s obzirom na to da je u njemu prije svega riječ o nekim intelektualnim aspektima Istoka i Zapada koji se opet, pri temeljitoj analizi vojnoga aspekta problematike, prije ili poslije na njega nadovežu.

Iduće poglavlje, *Perzijska vojska: primjer vojske Istoka* (str. 37–54), analizira drevnu perzijsku vojsku. Autor ističe da se ahemenidska (perzijska) vojska u cijelosti sastojala od iranskih ratnika, pa čak i kada su druge bliskoistočne i azijske regije bile podvrgnute nji-

hovoj kontroli, Iranci su tvorili jezgru imperijalne vojske (str. 37). Valja natuknuti i da su od trenutka susreta s Grcima Iranci u redove svoje vojske počeli upošljavati i grčke plaćenike (prije svega Jonjane i Eoljane; str. 39). Tu imperijalnu vojsku sačinjavali su pješaci, konjanici te borci na kočijama i velik broj osoba zaduženih za poslove vezane uz logore (isto). Autor metodološki upozorava i na to da veličina te imperijalne vojske nikad nije bila toliko velika kao što svjedoče grčki izvori, pa tako npr. Kserksova vojska od 3 000 000 boraca ili 2 641 610 vojnika s jednakim brojem pomoćnika izgleda da je u stvarnosti brojila 70 000 pješaka i 9000 konjanika (str. 39–40). Sama organizacija imperijalne vojske temeljila se na decimalnome sustavu koji je bio „daleko superiornije primjenjivan od ičega sličnog na grčkoj strani“ (str. 41), pa je tako deset ljudi činilo satniju pod zapovjedništvom dathapatija, deset satnija tvorilo je bojnu pod zapovjedništvom thatapatija, deset bojni formiralo je diviziju pod zapovjedništvom hazarpatija, a deset divizija ulazilo je u zbor pod zapovjedništvom baivarapatija (isto). Karakteristika ahemenidskoga razdoblja jest i ta da su zapovjednici i dostojanstvenici sudjelovali u stvarnim borbama u kojima su mnogi izgubili život u akciji, primjerice petorica od jedanaestorice sinova Darija Velikoga izgubila je život u boju (str. 42). Nadalje se opisuje i obuka perzijske vojske, čiji su mladići u dvadesetoj godini započinjali svoju vojničku profesiju koja je trajala do pedesete godine, a službovali su kao pješaštvo ili konjaništvo (usp. str. 42). U jednom citatu stoji i da je „tisuću kopljanika, najplemenitijih i najhrabrijih Perzijanaca“ (str. 45), formiralo posebnu kraljevsku stražu, a s obzirom na to da su njihova koplja imala zlatne jabuke kao završetke, prozvani su Nositeljima jabuka (str. 45). Konjaništvo je bilo iznimno važno pri osvajanju i zadržalo je svoj utjecaj sve do posljednjih dana Ahemenidskoga (Perzijskoga) Carstva (str. 46). Što se tiče mornarice, Perzijanci su prilagodili grčke ratne brodove znane kao trijere (tri reda vesala, jedan iznad drugoga) i bijere (dva reda vesala), ali velikim dijelom zbog toga što

nisu imali tako dugu pomorsku tradiciju, poput grčke mornarice, perzijska mornarica nije uspjela osigurati dominaciju Perzijskom Carstvu na Sredozemlju tijekom Grčko-perzijskih ratova (str. 47). Osim profesionalne jezgre stajaće vojske, ljudstvo su Perzijanci novačili u vrijeme većih kriza, za što im je katkad trebalo i dosta vremena, čak i više godina kako bi okupili veliku vojsku (str. 48). Perzijske kampanje započinjale su obično početkom proljeća; najveći dio namirnica i opskrbe nalazio se u raznim skladištima raspoređenima uzduž puta kojim je vojska trebala ići, dok se njezin preostali dio kretao na tovarnim kolima s vojskom (str. 49). Izvidnica se nalazila daleko ispred kolone kako bi pravodobno pratila svaki mogući pokret neprijatelja, a Iranci nisu voljeli poduzimati noćne marševe i nisu napadali noću (usp. str. 49). Borbeni raspored Perzijanaca obično je bio takav da su se strijelci pješaci nalazili na čelu, na njihovim bokovima nalazilo se konjaništvo podržano lako oklopljenim i teže oklopljenim pješastvom, a vrhovni zapovjednik nalazio se u samome središtu rasporeda, nadgledajući pokrete trupa i šaljući zapovijedi o potrebnim akcijama s nekog uzvišenog mjesta, gdje je bio dobro zaštićen (str. 50–51). Pod zapovjedništvom sposobnoga i razboritoga generala Iranci su izražavali veliku disciplinu i hrabrost, ali slabost Iranaca bila je i ta da bi ti ljudi zapali u nered i zbrku ubrzo nakon što bi on pao u boju ili bio prisiljen pobjeći (str. 53). Prvo bi strijelci i pračkari, kako bi stvorili veliku konfuziju u neprijateljskim redovima, započeli s izbacivanjem svojih projektila; nakon toga je uslijedio napad teškoga pješastva koje je podupiralo konjaništvo, a koje je uglavnom napadalo protivničke bokove. Te taktike izvođene su s velikim uspjehom protiv azijskih vojski, no pokazale su se neuspješnima protiv teško oklopnoga grčkog pješastva (hoplita) i makedonske falange, s obzirom na to da su se strijele jednostavno zaustavljale na oklopu i velikim štitovima hoplita. Osim toga, kada bi započela bitka prsa o prsa, nikakva hrabrost, koju su Iranci itekako cijenili na bojnopolju (mnogi hrabri i istaknuti službenici Carstva nagra-

đeni su mnogim dobročinstvima) nije mogla kompenzirati i ispraviti iranski nedostatak oklopa i njihova inferiornijega ofenzivnog naoružanja (str. 51, 54). Također, koliko god konjaništvo bilo važno, učinkovitost perzijske udarne konjice uvelike je umanjena nedostatkom stremena i sedla (usp. str. 53).

U idućem poglavlju (Grčka vojska: primjer vojske Zapada, str. 55–93), po sličnom principu kao i za perzijsku, autor sada obrađuje grčku vojsku. Grčku vojsku analizira od samih početaka, od one najstarije spartanske vojske (usp. str. 55). Analizira hoplita (grčkoga vojnika u postmikenskom dobu), odnosno njegovo naoružanje i opremu (str. 60–61), a tvrdi i da se propisi i pravila atenskoga pješništva nisu mnogo razlikovali od spartanskih, osim u imenima i snagama postrojbi (str. 62). Autor zatim prelazi na analizu falange, odnosno bojnoga poretka, u ovom slučaju teškoga pješništva, a analizom borbe Hektora i Ahileja iz Ilijade pokazuje i kako poznati Homer može biti izvrstan izvor za vojnu povijest (str. 62–67). O falangi se, mogu tako reći, i najviše raspravlja u ovom poglavlju. Ukazuje i na nedostatke falange, poput primjerice nemogućnosti njezine reorganizacije ako je protivnički napad sa svojom težinom uspio probiti prvi bojni red, a falanga također nije bila korisna ni u slučaju napada na utvrđeni grad, kada bi čak, kako autor slikovito navodi, i žene i djeca, bacajući kamenje s vrha zidina, mogli ubiti napadajuće vojnike. Loš pokušaj napada falange na utvrđeni grad autor potkrjepljuje primjerom bitke kod Plateje (479. g. pr. Kr.) kada su se Perzijanci zaštitili okružujući svoj logor drvenom ogradom, pa je i ta, iako skromna utvrda, odolijevala napadu falange (str. 67–68). U Grčkoj, gdje se kao taktika inače primjenjivala falanga, malenu je ulogu imalo konjaništvo, s obzirom na to da su, kada je falanga bila postavljena, koplja vojnika bila dovoljna da drže na udaljenosti konjanike, dok je hoplitski štit bio učinkovit za obranu od hladnoga oružja konjaništva (str. 70). Spartanci su, primjerice, tijekom Peloponeskoga rata ojačali svoje

konjaništvo te počeli novačiti manji broj strijelaca, a valja natuknuti i da Grci inače nisu bili obučeni za strijelce te da nisu imali sklonost takvoj vrsti oružja, odnosno „projektilima“, kao ni za pračke koje su se pojavile tek u 4. st. pr. Kr. s plaćenicima pridošlima sa Sicilije (str. 71). Spartanska vojska bila je obučena za falangističku borbu u ravnici, zbog čega je poznati Atenjanin Periklo tijekom Peloponeskoga rata, koliko je god bilo moguće, izbjegavao hoplitske borbe prsa o prsa na otvorenome polju (str. 70). Također, u vrijeme žetve znalo se događati da se iz nekoga obližnjeg grada uputi vojna postrojba kako bi zauzela područje, s nadom da se ubere žetva, a i otme stoka. Spartanci su, primjerice, Peloponeski rat u početku vodili tradicionalno, napadanjem protivničkih poljoprivrednih resursa, vodeći brigu o sustavnom godišnjem pustošenju ili pljački žetve, no Atenjani se, nakon što su sagradili dugačke zidine koje su spojile Atenu s Pirejem, nisu morali bojati da će ih Spartanci pokoriti glađu, s obzirom na to da su se mogli slobodno opskrbljivati s morske strane (str. 68, 71). Početkom 4. st. pr. Kr. bilo je neophodno rasporediti postrojbe na bolji i mobilniji način od dotadašnjega kako bi se ispravili nedostatci borbe falange, a zbog toga su i najveća grčka vojna središta sve veću pozornost obraćala na naoružanje i obuku tračkoga lakog pješništva. No u grčkim vojnim krugovima zahtjev za mobilnošću nipošto nije bio novost jer su, primjerice, u bitci na Maratonskom polju (490. g. pr. Kr.), prema riječima Herodota, Grci prvi put napali protivnika u trku. Ta bitka završila je pobjedom Grka, a Perzijanci su se zatekli iznenađeni brzinom trka kojim su im se Atenjani približavali. Kako autor dodaje, iz Herodotovih riječi bilo je lako razumljivo kako su Grci temeljito proučavali primjer bitke na Maratonskom polju i idućih godina jer su držali da je primaran razlog pobjede upravo bio napad u trku, suprotno dotadašnjoj tradiciji sporih i manje pokretljivijih manevara teškoga pješništva (str. 72–73). Ipak, prema autorovu sudu, najveću novinu u grčkome umijeću ratovanja prije Aleksandra Velikog dugujemo tebanskom vojskovođi Epaminondi, primi-

jenjenu u bitci kod Leuktre (371. g. pr. Kr.). Epaminonda je napao Spartance na najosjetljivijoj točki, s lijeve strane falange, na mjestu spajanja s pomoćnim trupama, a kada su Spartanci poduzeli logičan protuudar i napali s boka onaj dio koji su Tebanci neminovno ostavili otvorenim, Epaminonda je poslao Pelopidu s postrojbom od 300 ljudi u najkritičnijem trenutku razvoja spartanskoga manevra i Spartanci su u konačnici izgubili tu bitku. Epaminonda je, naime, sigurno predvidio teškoće koje su spartanske trupe imale pri manevriranju na bojnopolju, a u Leuktri je primijenio taktičko sredstvo koje je već odavno bilo poznato u Beotiji – ne po napadu u sredinu, nego po svrstavanju postrojbi sporije nego obično, tako da bi se neki elementi trupa zadržali u pričuvi. Taj Epaminondin primjer uvelike je utjecao i na taktiku Aleksandra Velikog (usp. str. 73–74). Institucije mnogih grčkih gradova predviđale su i obveznu vojnu obuku gradske mladeži, efebije, za koju se grad brinuo i financirao ju je, a zahvaljujući tome grčka mladež imala je barem minimalnu vojnu obuku (str. 76). U poglavlju se još spominju i plaće plaćenika, još neke grčke borbene tehnike i mornarica (str. 78–93).

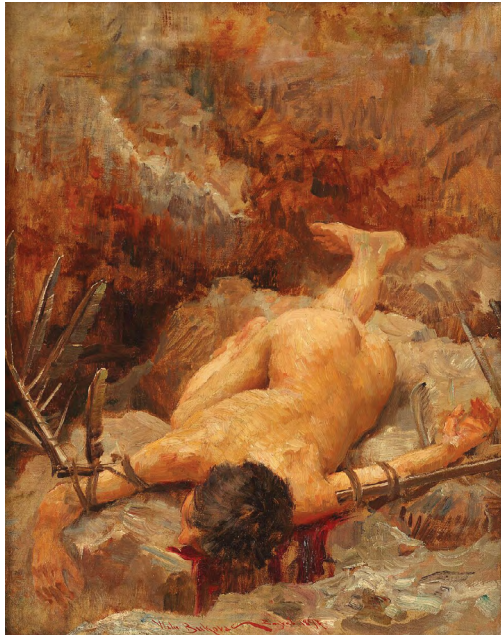
U posljednjem poglavlju, Aleksandar Veliki: ujedinitelj Istoka i Zapada (str. 94–158), autor opisuje Aleksandrov put do slave, a bitku kod Gaugamele označava vrhuncem sraza Istoka i Zapada. Ta bitka, u kojoj je Darije odabrao ravnicu kako bi što potpunije iskoristio svoje brojčano nadmoćnije snage, slikovito je opisana, a autor se pozabavio i njezinim posljedicama (str. 99–104). U ovom poglavlju pretežito se analizira Aleksandrova vojska koja se, poput makedonske države, sastojala prije svega od dvorana koji su uvijek putovali uz kralja (str. 115). Za Aleksandrovu vojsku ne može se reći ni da je bila homogena – okosnicu vojske su, dakako, činili Makedonci, ali uz njih su se nalazili i kontingenti opskrbljeni ekspedicijskom silom kojoj su pripadala vazalna kraljevstva iz graničnih područja Makedonije (Peonci, Agrijanci, Tribali, Odrisi i Iliri).

Osim toga, Aleksandar je bio na čelu vojske iz Tesalije, kao prvi čovjek Lige iz Korinta, tako da su ga mnogi grčki gradovi opskrbili kontingentima pješništva, konjaništva i brodova, a njegova je vojska unovačila i mnogobrojne plaćenike (usp. str. 116–117). Poglavlje redom objašnjava pješništvo pa konjaništvo koje je, za razliku od prije spomenutih grčkih vojski, kod Aleksandra Velikog imalo važnu ulogu i koji ga je upotrebljavao na sve moguće načine (u čelnom odredu – izviđanje, uznemiravanje, borba suprotstavljenih konjica; u pomoćnim akcijama i onima komplementarnog karaktera, krilnim i leđnim iznenadnim akcijama pješničke postave, u frontalnim napadima u cilju prodora u protivničke redove kako bi ih se što više uznemirilo i dezorganiziralo), a analizira se i što su Aleksandru poslali njegovi saveznici (str. 119–154). Na kraju poglavlja autor se pozabavio posljednjim stadijem Aleksandrove vojne, ali i pitanjem što bi se moglo dogoditi da je Aleksandar dulje poživio (str. 155–158). Budući da se u knjizi autor pozabavio začetkom sraza Istoka i Zapada koji, kao što je rečeno, svoje korijene vuče iz Grčko-perzijskih ratova, u osobi Aleksandra, odnosno činu podvrgavanja Perzije njemu, ali i osobi koja je, kao što je slikovito opisano u naslovu poglavlja „ujedinitelj Istoka i Zapada“, vidi vrhunac toga sraza. Nakon posljednjega poglavlja slijede dijelovi kojima je autor na koristan način povećao opseg knjige – Kronologija i tablice (str. 159–162, s kronologijama Grčko-perzijskih ratova, Makedonije u 4. st. pr. Kr. te argeadskim kraljevima Makedonije u 4. st. pr. Kr.), Dodatcima (str. 163–188) u kojima je iznesen niz zanimljivih i faktografskih podataka o raznim osobama, državama, gradovima, ali i još nekim segmentima vezanima uz vojnu povijest starih civilizacija (Mezopotamija: rođenje civilizacije, Sumerani, Ransumersko ratovanje, Vojske Mezopotamije, Perzija pod Ahemenidima, Anaksimandar, Herodot, Besmrtnici, Ksenofont, Mardonije, Artemizija, Salaminska bitka, Sparta, Grčka ratna vještina, Vojna služba u Grčkoj, Leonida, Atena, Značaj Filipa II. Makedonskog,

Aleksandar Veliki: mit ili stvarnost?), Rječnik (str. 189–195), Kazalo (str. 196–206), Bibliografija (str. 207–210) i O autoru (str. 211).

Slijedom svega, zbog slikovitosti opisa brojnih bitaka, bogatstva opće kulture, postojane teorijske podloge, potkrijepljenosti brojnih teza primjerima, tematske zaokruženosti, brojnih slika te, prije svega, jezika razumljiva i običnom čitatelju, knjigu Hrvoja Spajića preporučio bih svakome zainteresiranome za vojnu povijest. Dakako, s obzirom na to da je glavna tema knjige opsežna, kao i analiza triju velikih vojski staroga vijeka (perzijske, grčke i makedonske), a opseg knjige stranicama malen (ne računajući, dakako, spomenute dodatke na kraju knjige), čitatelj će vjerojatno u takvoj kombinaciji steći dojam da autor vrlo često „skače“ s jednoga sadržaja na drugi i vjerojatno mu neće cijeli njezin sadržaj odmah, glatko i nakon samo jednog čitanja „sjesti“ u glavu. Drugim riječima, neke će dijelove čitatelj vjerojatno morati pročitati više puta i razmisliti o pročitanome, kako bi na pravi način „sjele“. No knjige povijesne tematike nerijetko su upravo takve i zahtijevaju veliko promišljanje o pročitanom. No isto tako, to katkad predstavlja i dodatnu „čar“, jer čitatelj se dubinskim promišljanjem onda i uvelike „uživljava“ u samu temu te, u konačnici, i više toga upamti. A s obzirom na to da je antička povijest, napose grčka, uvelike i popularizirana u brojnim medijskim sadržajima, mogućnost „uživlavanja“ i upamćivanja još je veća. Autor je u knjizi pokazao izvrsno poznavanje metodologija povijesne znanosti, a izvrsnom kombinacijom izvora (Herodot, Homer, Ksenofont, Kornelije Nepot i Tukidid) i mnogobrojne recentne literature dao nam je uopće i jako malo prostora sumnji u njezin sadržaj. Knjiga sadržava i obilje zanimljivosti koje od pomoći mogu biti i učiteljima, jer djeca u 5. razredu počinju učiti povijest, i to prvo onu najstariju, pa tako i prve civilizacije. Od najranije se dobi djetetu stoga može probuditi ljubav i interes za povijesnom znanošću, u što sam se, da budem iskren, iz iskustva već i sâm radosno uvjerio.

Čitajući ovu knjigu i u njoj iznesene teze i argumente, u bezbroj sam navrata promišljao o tome zašto je perzijska vojska u konačnici poražena od grčke. Mislio sam, moguće da je to zbog nedovoljne pomorske tradicije Perzijanaca, očito kvalitetnije opremljenosti grčkih hoplita, učinkovitosti falangi protiv konjaništva koje je u perzijskoj vojsci imalo jako važnu ulogu, dok Grci nisu previše držali do konjaništva (a i učinkovitost perzijskoga konjaništva smanjena je, primjerice, zbog nedostatka stremena i sedla), a možda i kombinacija svega toga... No to je samo jedan slikoviti primjer – bilo je tu još mnogo pitanja i odabranih argumenata, a vjerujem da će ih biti i kod ostalih čitatelja... To je također još jedna „čar“ knjige raspravljačke prirode kao što je ova, kada čitatelj iz niza iznesenih argumenata samostalno nastoji odgovoriti na pitanja koja mu se čitajući nameću. U konačnici, vjerujem da će ova knjige uvelike popularizirati i staru povijest općenito u domaćoj historiografiji.

Ikar na hridi, 1897. Vlaho Bukovac